

ВИХОВНА РОБОТА

УДК 372.3

Юлія Бабачук

ВИКОРИСТАННЯ НАДБАНЬ ЕТНОПЕДАГОГІКИ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНИХ ІГОР ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ

З огляду на основні засади удосконалення національної системи освіти, визначені в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст. [4], відзначимо, що в освітньому процесі, орієнтованому на майбутнє, народний виховний досвід має забезпечити ціннісно-світоглядні прагнення та духовні потреби етносу. Гармонійне поєднання народної педагогіки з педагогічною теорією та збагачення сучасної практики потребує ґрунтовного дослідження й узагальнення виховних традицій українського народу, визначення змістового наповнення матеріалу, котрий найбільшою мірою відповідає потребам і завданням сучасної освіти та можливостям широкого впровадження в навчально-виховний процес усіх закладів освіти, і дошкільних навчальних закладів зокрема.

Медико-фізіологічні дослідження і передовий досвід дошкільних установ доводять, що в дитячому організмі закладено великі можливості для тренувань, саме тому упровадження в систему виховання елементів спорту, що доступні дітям дошкільного віку, дає позитивні результати. Аналіз результатів медичного контролю переконливо свідчить, що дітям п'яти – семи років цілком доступні максимальні короточасні фізичні навантаження.

Результати досліджень плеяди вітчизняних та зарубіжних учених (Е. Й. Адашкявічене, Е. С. Вільчковського, М. Л. Голощокіної, Н. Ф. Денисенко, О. І. Курка, Т. І. Осокіної та ін.) свідчать про те, що інтерес до спортивних ігор у дітей виникає досить рано. Діти старшого дошкільного віку здатні опанувати елементи таких спортивних ігор як футбол, баскетбол, бадмінтон, настільний теніс, хокей, городки. Звичайно, використання народних здобутків у цьому процесі, що перевірені досвідом, має велике значення для ефективності організації процесу оволодіння дітьми дошкільного віку іграми з елементами спорту.

Мета статті полягає у визначенні особливостей використання надбань етнопедагогіки в процесі організації спортивних ігор.

Одним із провідних завдань народної педагогіки завжди було виховання і розвиток фізично здорової особистості. За твердженням Є. І. Сявавка мета фізичного виховання в українській етнопедагогіці завжди полягала в сприянні гармонійному фізичному і психічному розвитку особистості, зміцненню їх здоров'я, як сукупності моральних,

психічних та соціальних складових життєдіяльності людини, а також підготовці до продуктивної праці [6].

У сучасних наукових дослідженнях у галузі фізичної культури А. Я. Вольчинського, Г. В. Воробей, І. С. Кліш, Є. Н. Приступи, А. В. Цьося, А. С. Шевчук та інших основна увага зосереджується на активних народних засобах фізичного виховання дітей: рухливих іграх, фізичних вправах, загартовуючих процедурах, гігієнічних факторах. Належне місце в народній педагогіці займають і ігрові засоби, що мають вагоме значення у виховному процесі.

У витоках народної педагогіки зазначається, що рух є джерелом життя, а дитина символізує цей рух. Народні рухливі ігри – один із найдієвіших, і як свідчать результати досліджень з історії фізичної культури, найдавніших засобів фізичного виховання дітей. За допомогою особливих вправ, що складають зміст гри, в дітей формуються необхідні рухові уміння і навички, розвиваються м'язи, опорно-руховий апарат, тренується серцево-судинна, нервова та дихальна системи організму. Рухливі ігри вчать дітей зосередженості, розвивають волю, різноманітні фізичні якості. За їх допомогою відбувається підкорення свого тіла, контролюються ті процеси, з якими дитині ще важко впоратися. Наприклад, так звані потішки, забавлянки – коротенькі пісеньки або віршики, поєднані із виконанням своєрідних фізичних вправ.

Народний виховний досвід включає не лише знання щодо особливостей використання засобів фізичного виховання (сили природи, гігієнічні фактори, фізичні вправи), а й щодо змісту фізичного виховання, який передбачає формування життєвонеобхідних рухів і розвиток фізичних якостей. Народна концепція розвитку особистості, представлена в роботах із дослідження традицій української народної фізичної культури, розглядає рухові якості як важливий, але не єдиний фактор людської досконалості [7]. Такі якості, як здатність володіти своїми почуттями: «Не той сильний, що камінь верне, – тільки сильний, що серце в собі вдержить», здатність розумно розподіляти свої зусилля в просторі та в часі: «Василю не бери на силу», здатність раціонально визначати доцільність застосування своїх фізичних можливостей: «Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє», здатність мужньо зустрічати небезпеку, протидіяти їй: «Чия воля, того і сила» засвідчують глибоке розуміння народом важливості гармонійного розвитку особистості в тісному зв'язку тілесних і духовних якостей. Саме через систему прислів'їв і приказок можна сформувати у дітей знання про значення фізичного виховання в житті людей, для зміцнення здоров'я, про гармонію фізичного та духовного (морального) розвитку особистості, доцільність застосування фізичних якостей, важливість щоденних занять фізичними вправами.

Характерною особливістю народної педагогіки є її тісний зв'язок із життям та з практикою, саме народна педагогіка наголошувала на тому,

щоб сформовані в дітей знання та навички, оптимально застосовувались у повсякденному житті, побуті та трудовій діяльності. Цей аспект, на наш погляд, особливо підкреслює значущість широкого використання раціонального народного виховного досвіду у роботі із сучасними дітьми.

Грунтовне дослідження педагогічних основ української народної фізичної культури зроблено Є. Н. Приступою [5]. Дослідник розглядає українську народну фізичну культуру як складову національної культури й етнопедагогіки, виділяє її складові структурні елементи, аналізує педагогічно доцільні народні засоби фізичного виховання українців. У його працях українська народна фізична культура представлена як цілісна педагогічна система, що має глибокі історичні корені, своєрідну мету, завдання й методи, засоби й форми фізичного виховання. Важливим аспектом його дослідження є визначення теоретико-методичної основи педагогічної класифікації засобів народної фізичної культури, їх структури, факторів розвитку й педагогічних закономірностей. Досить цінними є розроблені дослідником педагогічні рекомендації щодо запровадження педагогічних традицій народної фізичної культури в практику роботи усіх освітніх ланок.

Низкою наукових досліджень доведено, що спортивні ігри спрямовані насамперед на зміцнення здоров'я, покращення загальної фізичної підготовленості дітей, задоволення їх біологічної потреби в рухах. Основною метою занять з використанням спортивних ігор є ознайомлення дітей з ними та основами їх техніки. Загальновідомо, що спортивні ігри характеризуються емоціональністю, а позитивний емоційний тонус є важливою передумовою формування оптимального стану здоров'я, профілактичним методом попередження різноманітних захворювань.

Ми переконані, що ігрова форма проведення занять з фізичної культури є оптимальним підґрунтям ефективної методики навчання дітей спортивним іграм, оскільки вони включають складні елементи техніки та ускладнені правила їх проведення. Загальновідомо, що в роботі з дітьми не слід допускати монотонності, від якої вони швидко втомлюються, адже рухи мають приносити дітям, радість та задоволення, тому важливо, щоб заняття включали цікаві для дітей рухові завдання, ігрові образи, сюрпризні моменти.

У процесі навчання дітей шостого року життя іграм з елементами спорту доцільно широко використовувати розмаїття надбань етнопедагогіки. Важливе місце в пам'ятках народної педагогіки більшості народів світу займають казки. За своїми жанровими особливостями вони, власне, виступають першими вчителями в сім'ї. Відомий педагог К. Д. Ушинський бачив у народних казках першу спробу створення народної педагогіки. Талановиті педагоги всіх народів широко використовують народні казки як ефективні засоби впливу на дітей, нерідко вони й самі пишуть казки, невеличкі оповіді з урахуванням віку

дітей. Так робили К. Д. Ушинський, Л. М. Толстой, В. О. Сухомлинський та інші. Тому, з метою зацікавлення дітей спортивними іграми, варто, на нашу думку, використовувати казки, невеличкі оповідання.

Виховати в дітей інтерес до спортивних ігор допоможуть також малі жанри українського фольклору – приказки, загадки, коротенькі віршики, примовки: «Здоров'я – усьому голова», «Бережи одяг доки новий, а здоров'я – доки молодий», «Великий рості і здоровий будь» [3].

Без сумніву, для дітей буде цікавою розповідь про те, з чого раніше виготовляли м'яч для ігор. Його робили з бичачої вовни, яку скочували між долонями в м'ячик, а для того, щоб він був пружнішим, його змочували водою. Такий м'яч називався повстяним і гралися ним переважно старші діти або дорослі, бо він був надто важкий. А для малят вовну скочували в кульку і обшивали зверху шкірою. Такий м'яч був м'яким і називався ремінним. Замість вовни використовували також пір'я, пух, волоски очерету [2].

Щоб зібрати дітей для участі в спортивній грі, можна використовувати заклички (зазивали). Наприклад:

«Діти-квіти, діти-квіти, нащо вдома вам сидіти.

Краще йдіть усі сюди, приєднайтеся до гри».

Для розподілу гравців на команди можна використовувати лічилки:

«Плила качка по воді, несла яйця золоті.

По одному золотому, а ти качка йди додому».

Також для розподілу гравців на команди доцільно використовувати зговірки.

«Що ти вибираєси?»

Гороху мішок чи масла горшок?

Коня підкувати чи двір підмітати?

Зелену капустину чи велику морквину?

«Що тобі подарувати?»

Солодку грушку чи м'яку подушку?

Яскраве намисто чи бублика з тіста?».

Для попередження конфліктів, суперечок, що можуть виникнути між дітьми під час спортивної гри, доцільно використовувати мирилки типу:

«Мир-миром, пироги з сиром,

Варенички в маслі, ми подружки класні, – поцілуймося!

Тобі яблучко, мені – грушечка, не сварімося, моя душечко!

Тобі яблучко, мені – зернятко, не сварімося, моє серденько!»

Народні прислів'я та приказки можна використовувати для підведення підсумку гри: «Дружній череді і вовк не страшний», «Берись дружно – не буде сутужно» тощо.

Виходячи із зазначеного, ми переконуємося в безмежних можливостях народної педагогіки впливати на ефективність навчального процесу з фізичного виховання, робити його більш оптимальним,

збагачувати його емоційними засобами. Все це підкреслює необхідність базування методичних основ на мудрих здобутках народної педагогіки. Слід відзначити, що в українській народній педагогіці створена цілісна система фізичного виховання дітей, вона базується на світоглядних уявленнях українців, знаннях народної філософії та медицини. У процесі навчання дітей шостого року життя ігор з елементами спорту доцільно широко використовувати засоби етнопедагогіки (казки, оповідки, розповіді, заклички (зазивали), лічилки, мирилки, прислів'я, приказки тощо) з метою зацікавлення дошкільників, підвищення їх мотивації до процесу оволодіння іграми спортивного характеру.

Подальші наукові пошуки в цьому напрямі будуть спрямовані на ґрунтовне вивчення особливостей використання засобів етнопедагогіки в процесі навчання дітей шостого року життя іграм з елементами спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адашкявичене Э. Й. Спортивные игры и упражнения в детском саду / Э. Й. Адашкявичене. – М. : Просвещение, 1992. – 159 с.
2. Богініч О. Л. Фізичне виховання дітей дошкільного віку засобами гри : [навч.-метод. посібник] / О. Л. Богініч. – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
3. Народ скаже – як зав'яже : українські прислів'я, приказки, загадки, скоромовки. – К. : Веселка, 1985. – 173 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. – К., 2001. – 15 с.
5. Приступа Є. Н. Традиції української національної фізичної культури / Є. Н. Приступа, В. С. Пилат. – Львів, 1991. – Ч. 1. – 123 с.
6. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Є. І. Сявавко – К., 1974. – 151 с.
7. Традиції фізичної культури в Україні : зб. наук. статей / за заг. ред. С. В. Киреленко, В. А. Старкова.